

ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті здійснена спроба виявити та узагальнити сучасні тенденції розвитку державно-приватного партнерства у світовій практиці та оцінити можливості імплементації світового досвіду у вітчизняну економіку.

Ключові слова: *державно-приватне партнерство, державний сектор, приватний сектор, світовий досвід.*

Summar

The article attempts to identify and generalize current trends in the development of public-private partnership in world practice and assess the possibilities of implementing world experience in the domestic economy.

Key words: *public-private partnership, public sector, private sector, world experience.*

Вступ. Необхідність подолання кризових тенденцій в економіці України, забезпечення її сталого розвитку на основі модернізації системо утворюючих галузей та створення засад для економічного і соціального піднесення в регіонах активізує пошук шляхів і ефективних механізмів взаємодії держави і бізнесу. Орієнтація винятково на приватний сектор економіки у забезпеченні господарського розвитку, що домінувала у теоретичних дослідженнях і практичній господарській діяльності, не виправдала себе, про що переконливо свідчить як власний український досвід, так і досвід країн з розвинутою ринковою економікою.

Загальновизнаною стала теза про те, що держава повинна залишатись активним суб'єктом ринкових відносин і виступати регулятором економічного розвитку суспільства. Проте навіть провідні країни світу не в змозі у сучасних умовах самостійно забезпечити ефективне функціонування стратегічно важливих галузей економіки і реалізацію суспільно значущих проектів унаслідок обмеженості власних ресурсів і фінансових можливостей. Саме тому об'єднання ресурсів і дій приватного сектора і держави через механізм державно-приватного партнерства (ДПП) стає суттєвим кроком на шляху розв'язання соціально-економічних проблем суспільного розвитку і підвищення ефективності економіки, перетворюючись на дійовий інструмент залучення інвестицій, упровадження інноваційних технологій, збільшення конкурентоспроможності країн на світовому ринку.

Успішний досвід реалізації ДПП у розвинених країнах світу зумовлює необхідність його дослідження з метою вивчення позитивного досвіду і обґрунтування на цій основі рекомендацій щодо активізації державно-приватного партнерства в Україні.

Формування фундаментальних засад створення партнерських відносин між державою та бізнесом бере свій початок з давнього минулого. Співпраця між публічним та приватним секторами для створення, організаційного забезпечення і управління інфраструктурою, особливо транспортною, має глибокі традиції у багатьох країнах світу. Історія проектів державно-приватного партнерства в Бразилії, Іспанії, Італії, Мексиці, США, Франції, деяких інших країнах налічує декілька століть [1, с. 12].

У сучасному світі виділяються дві принципово різні як за методологією, так і за глибиною змін, що відбуваються, схеми інституційної еволюції відносин держави і приватного бізнесу, на основі яких створюються конкретні форми ДПП [2, с. 38]. Перша представляє собою структурну адаптацію наявного інституційного середовища до цілей, пріоритетів та умов економічної діяльності держави, що постійно змінюються. Упровадження нових принципів, норм і правил співпраці публічного і приватного секторів у чинні інститути відбувається або в контексті проголошеної нової економічної політики державного регулювання (Велика Британія, Нова

Зеландія, Аргентина, більшість країн Латинської Америки), або в контексті змін та доповнень наявної системи державного управління (США, Канада, Японія, країни ЄС). Таким же шляхом запровадження інститутів ДПП йдуть країни, що розвиваються, в яких рівень сформованості ринкових відносин є достатнім для встановлення партнерських взаємозв'язків типу «держава-бізнес».

Другий підхід до впровадження ДПП пов'язаний з формуванням повністю нового інституційного середовища, яке відповідає принципам функціонування ринкової економіки і новому розумінню місця держави у господарському житті суспільства. Ця схема реалізується в колишніх соціалістичних країнах, що утворилися на пострадянському просторі та в деяких країнах, що розвиваються. Першими кроками на шляху створення нового інституційного середовища у цих країнах стає формування відповідної законодавчої бази та державних агенцій для координації загальних питань і сприяння розвитку партнерських відносин. Проте брак досвіду у побудові організаційно-економічного механізму взаємодії держави і бізнесу, врегулюванні фінансових і фіскальних відносин гальмує успішний розвиток ДПП, що потребує більш широкого залучення зарубіжного досвіду і надбань тих країн, які є безперечними лідерами у цій сфері, перш за все: Великої Британії, США, Франції, Нідерландів.

Порівняльний аналіз розвитку ДПП показує два основних способи організації форм партнерства. По-перше, державний сектор та приватні партнери приєднуються до існуючої компанії або спільно засновують змішану компанію (у якій держава загалом має більший вплив). Головна характеристика такого способу

– об'єднання державних і приватних фінансів. По-друге, представники держави і приватного бізнесу укладають договори (контракти) про співробітництво і взаємні дії. Це може бути Договір про співпрацю, Договір про управління компанією, Договір про реалізацію, Лізинговий договір, Договір концесії тощо.

Проблема створення нових можливостей для розвитку бізнесу із застосуванням механізмів ДПП набуває у нашій країні все більшої актуальності. В Україні створено правові засади для розвитку державно-приватного партнерства: починаючи з 1999 р. діють закони про концесії, про угоди про розподіл продукції, про державно-приватне партнерство та інші закони, якими врегульовується діяльність за напрямками ДПП. Особливого поширення практика державно-приватного партнерства отримала в останні два-три роки, коли під впливом розповсюдження принципів корпоративної соціальної відповідальності між представниками великих українських корпорацій, таких, наприклад, як ДТЕК, Метінвест, укладаються договори з органами місцевого самоврядування про спільну реалізацію проектів щодо відновлення соціальної і комунальної інфраструктури міст і населених пунктів присутності компаній. Важливо при цьому, що не тільки бізнес демонструє зацікавленість у реалізації таких проектів, але і місцева влада отримує можливість відродження територій і збереження потенціалу їх розвитку.

В Україні з другої половини 2013 року розпочато реалізацію 160 проектів на засадах державно-приватного партнерства (ДПП). Вони здійснюються у різних сферах господарської діяльності: 71 проект стосується водопостачання, 32 – виробництва, транспортування і постачання тепла, 16 проектів – будівництва та експлуатації транспортної інфраструктури (в тому числі морських і річкових портів), 9 проектів реалізуються у сфері туризму, відпочинку, рекреації, культури та спорту, ще 8 – у галузі геологорозвідки та видобування корисних копалин, 7 проектів спрямовані на оброблення відходів, по 3 реалізуються у сферах охорони здоров'я та енергетики [3].

На сьогодні найпоширенішою формою співробітництва між державним та приватним секторами у вітчизняних умовах залишається концесія – договір, за яким держава передає бізнесу права на використання якогось об'єкта або майна. На цих умовах зараз в Україні укладено 77 договорів, в основному у сфері надання житлово-комунальних послуг, таких, як забезпечення водопостачання жителям селищ (61 договір), виробництво та постачання тепла й електроенергії, забезпечення послуг зі збору і вивозу сміття, надання послуг у житлово-експлуатаційній сфері [3]. Ще 39 договорів державно-приватного партнерства стосувались регулювання спільної діяльності щодо об'єктів державної (комунальної) власності, з яких 16 було укладено морськими торговельними портами. Крім того, на сьогодні 44 проекти реалізуються із застосуванням інших форм ДПП, зокрема, укладено 42 договори оренди та 2 – про пайову участь [3]. На сьогодні в Україні триває робота щодо визначення перспективних проектів та можливостей залучення інвестиційних ресурсів на умовах ДПП, проте масштаби його поширення залишаються недостатніми з огляду на обсяг тих завдань, які необхідно вирішувати державі у сфері створення сучасної інфраструктури суспільного розвитку.

Аналіз практики здійснення державно-приватного партнерства в Україні порівняно з досвідом розвинених країн світу дає підстави для висновку про те, що в Україні є низка перешкод на шляху реалізації ДПП. За відсутності державних гарантій через політичну нестабільність у країні найголовнішою проблемою є значний ризик інвестування, перш за все, у капіталомісткі об'єкти. За цих умов бізнесу стають цікавими тільки короточасні і найбільш прибуткові проекти, реалізація яких здійснюється у тому числі за міжнародними зобов'язаннями країни. Прикладом таких проектів можна вважати об'єкти, побудовані під Євро-2012 [4, с.49].

До проблем становлення ДПП варто зарахувати і кадрову складову. Фахівці у сфері державного управління України, що здатні професійно оцінювати довгострокові інвестиційні договори, практично відсутні. Таких фахівців не готують вітчизняні освітні установи, відсутні відповідні методики, програми та спецкурси, на відміну від розвинених країн, де на створення кадрового потенціалу та методичних напрацювань у сфері ДПП звертається значна увага. Сьогодні в Україні на державному рівні відсутні органи, які б безпосередньо займалися питаннями державно-приватного партнерства: починаючи від надання пропозицій щодо проектів, які можна реалізувати завдяки співпраці бізнесу та влади, та закінчуючи участю держави не тільки як співвиконавця, але й як співвласника проектів, за прикладом Великої Британії [5, с.49]. Наразі у профільних Міністерствах України є департаменти державно-приватного партнерства, але вони працюють скоріш як статистично-інформативні органи, фіксуючи та надаючи інформацію громадськості стосовно умов та кількості реалізації проектів між владою і бізнесом.

Враховуючи досвід розвитку державно-приватного партнерства у розвинених країнах світу, для України ключовими завданнями стає усунення бюрократичних перешкод на шляху реалізації ДПП, розробка механізму доступності та привабливості ДПП на муніципальному рівні, забезпечення прозорості та публічного доступу до конкурсів і тендерів на реалізацію проектів ДПП, створення центру розвитку ДПП на державному рівні у вигляді особливої інституції, яка б здійснювала координацію дій щодо розвитку різних форм і напрямів державно-приватного партнерства, акумулювала, аналізувала і розповсюджувала досвід реалізації проектів ДПП на місцях та в національних масштабах.

Висновки

Встановлено, що на сьогодні державно-приватне партнерство є однією з найбільш ефективних форм співробітництва між публічним і приватним секторами суспільства. Ця співпраця заснована на визнанні факту, що обидві сторони отримують вигоди від об'єднання фінансових ресурсів, технологій і управлінських знань заради підвищення якості послуг для громадян. Практика застосування ДПП в окремих країнах показує, що цей механізм використовується там, де держава і бізнес мають взаємодоповнюючі інтереси, але при цьому не в змозі діяти повністю самостійно і незалежно один від одного.

Спільною рисою для країн, де розвинуто ДПП, є те, що для успішної реалізації проектів державно-приватного партнерства на державному рівні були створені спеціальні інституції у вигляді центрів державно-приватного партнерства. У різних країнах вони мають більші чи менші повноваження щодо прийняття рішень з реалізації проектів і здійснення впливу на бізнес-партнерів. Проте всі центри ДПП в тому чи іншому вигляді займаються бізнес-плануванням і надають допомогу ініціаторам проектів щодо підбору фінансових, технічних та інших консультантів. Центри також беруть участь у процесі державних закупівель, у тому числі приймають пропозиції на укладання контрактів, проводять аналіз пропозицій, що надійшли, надають допомогу органам виконавчої влади стосовно укладання і контролю за здійсненням контрактів.

Отже, ефективний розвиток державно-приватного партнерства в Україні у довгостроковій перспективі можливий за умови створення центру ДПП і подальшої розробки законодавчої бази його функціонування на національному і регіональному рівнях. Це дозволить забезпечити якісний і кількісний стрибок у розвитку ДПП і вирішити цілу низку проблем, пов'язаних з фінансуванням стратегічно важливих об'єктів розвитку національної економіки і її регіонів.

Список літератури

1. Сазонов, В. Е. Государственно-частное партнерство: гражданско-правовые, административно-правовые и финансово-правовые аспекты [Текст] : монография / В. Е. Сазонов // Кафедра административного и финансового права Российского университета дружбы народов. – М., 2012. – 492 с.
2. Зарубежный опыт реализации государственно-частного партнерства: общая характеристика и организационно-институциональные основы [Текст] / А. В. Гладов, А. М. Исупов,

А. С. Мартышкин, Д. В. Прохоров, А. В. Тарасов, Н. М. Тюкавкин, В. М. Цлаф // Вестник Самарского государственного университета. – 2008. – № 7. – С. 37-54.

3. Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ від 14.08.2013. [Електронний ресурс] – Режим доступа:<http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.info-kmu.com.ua%2F2013-08.14.pdf&ei=-T4wU-D0D-PnygPYxoGoCw&usg=AFQjCNEEMf9NcVyxBIyPSCi7Ws4d1p-tOw&cad=rjt>.

4. Головінов, О. М. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері [Текст] / О. М. Головінов // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1. – С. 47-51.

5. Оленцевич, Н.В. Державно-приватне партнерство у розвинених країнах світу: досвід для України, «Економічна думка», 2014. – том 15. – № 1. – с. 134-143.

Небава Микола Іванович – к.е.н., професор кафедри ЕПВМ. Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця,

Лі Янань – аспірант кафедри ЕПВМ, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця,

Nebava Nikolay Ivanovich - Candidate of Economic Sciences, Professor of the Department of the EPVM. Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Li Yanan - postgraduate student of the department of the EPVM, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia